'ÂLDE TSJERKEN NIJE LÛDEN'

KOERS 2021- 2024

ALDE FRYSKE TSJERKEN

Weidum.

Met trots...

...stelt de Stichting Âlde Fryske Tsjerken zijn beleidsplan 2021 - 2024 aan u voor. We spreken in dit beleidsplan onze ambities uit.

De komende vier jaar wil de stichting verder naar buiten treden als het vangnet voor het levend beheer (behoud én gebruik) van historisch waardevolle kerkgebouwen in de provincie Fryslân. De Stichting Âlde Fryske Tsjerken wil zich de komende jaren focussen op haar rol als bruggenbouwer en partner binnen de erfgoedgemeenschap waarbij we een bijdrage leveren aan de Fryske Mienskip in de dorpen en steden waar onze kerken staan.

Onze stichting staat ook voor duurzaamheid en ondernemingszin: we willen onze dienstverlening en communicatie verder optimaliseren en onze maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen. Hoe we dat gaan doen kunt u terugvinden in dit koersplan.

drs. J. Kersbergen
Voorzitter

Alde Fryske Tsjerken

INHOUD

Inleiding 3

1 Missie en Visie 7

2 Beleid 2021 - 2024 17

3 Draagvlak 29

4 Communicatie 35

5 Organisatie 41

6 Kwaliteitszorg 47

7 Financiën 49

◀ St. Jacobiparochie.

1 MISSIE EN VISIE

Religieus erfgoed speelt een belangrijke rol in de Friese samenleving. Mensen houden van 'hun' kerk. Deze kerken worden bedreigd, met name door de secularisatie. Steeds meer kerken komen leeg te staan, van allerlei gezindten. Een aantal daarvan zal aankloppen bij onze stichting. Wij zijn goed geworteld in de Friese samenleving én in de Friese erfgoedsector, en spelen daarin een belangrijke rol.

1.1. Statutaire doelstelling van de Stichting Âlde Fryske Tsjerken

De stichting heeft als statutaire doelstelling 'het herstel en instandhouding van uit historisch oogpunt belangwekkende gebouwen met aan- en toebehoren in de provincie Fryslân en het wekken van publieke belangstelling voor dergelijke gebouwen, en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn'.

Visie

Groei in behoud: historische kerkgebouwen verankeren in de Mienskip.

Missie

De stichting Âlde Fryske Tsjerken zet zich in voor herstel en in standhouding van belangwekkende kerkgebouwen met aan- en toebehoren in de provincie Fryslân. De beste manier om waardevolle gebouwen te behouden, is door ze goed te gebruiken. Daarom streeft de stichting er naar haar kerken passende nieuwe functies te geven, verankerd in de lokale samenleving.

◀ Hegebeintum.

1.2. Waar komen we vandaan

De Stichting Âlde Fryske Tsjerken is in 1970 opgericht om te voorkomen dat oude, monumentale kerkgebouwen zouden verpauperen of teloor zouden gaan. De eerste kerk (Augsbuurt) werd overgenomen in 1971. Inmiddels hebben wij 54 kerkgebouwen, 7 begraafplaatsen en 2 klokkenstoelen in ons bezit. De waardering voor de rijksmonumentale kerken in onze provincie en voor het werk van onze stichting is in de afgelopen decennia toegenomen.

Anno 2021 is de stichting een van de belangrijkere monumentenorganisaties van de provincie Fryslân, met een kundige organisatie met zeven deeltijd medewerkers, een betrokken bestuur en veel expertise op het gebied van Friese kerkgebouwen. In het beheer van de kerken spelen de vrijwilligers van de plaatselijke commissies een grote rol. De stichting geniet veel vertrouwen van de Friese bevolking. De stichting is een Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (POM), een keurmerk van de rijksoverheid dat voordelen biedt bij het verkrijgen van instandhoudingssubsidies.

Stand van zaken

	2020
KERKEN	54
KERKHOVEN	7
KLOKKENSTOELEN	2
VRIJWILLIGERS	300
DONATEURS	4.200

Kortezwaag.

1.3. Onze rol in de samenleving

De Stichting Âlde Fryske Tsjerken speelt een belangrijke rol in de Friese samenleving. Dat wordt breed erkend. Provinsje Fryslân beschouwt de stichting als een belangrijke partner bij het behoud van het Friese erfgoed alsmede de stimulering van de leefbaarheid van het platteland. Kerkelijke gemeenten in Fryslân zien de stichting als een solide en betrouwbare partner om een kerkgebouw aan over te dragen. In de dorpen waar de stichting een kerk heeft overgenomen is er veel waardering voor al het werk dat door de vrijwilligers wordt gedaan voor de plaatselijke kerk en voor de nieuwe plaats die de kerk krijgt in de lokale gemeenschap.

1.4. Onze omgeving

Fryslân telt zo'n 770 kerken. Ongeveer de helft daarvan heeft de status van rijksmonument. Dat is een uitzonderlijke erfgoedschat. Friese kerken zijn letterlijk en figuurlijk hoogtepunten in het landschap en middelpunten van de dorpsgemeenschap. De kerken vertegenwoordigen niet alleen religieuze rijkdom, maar zijn ook maatschappelijk en cultuurhistorisch van grote betekenis. Kerkelijk erfgoed is een grote rijkdom, maar wél een die de verplichting schept om er goed mee om te gaan. Voor veel mensen is de emotionele waarde van de kerk hoog. Ook al komen ze nooit in de kerk, het is wel 'ús tsjerke'. Daarbij gaat het meer dan alleen om het gebouw, hoe waardevol deze stenen ook zijn, in historisch opzicht. Ook het interieur van de kerken hoort bij de rijkdom. Denk daarbij aan de bijzondere herenbanken, de wandborden, de preekstoelen, enzovoorts.

Naast al deze fysieke dingen bestaan onze kerken ook voor een groot deel uit verhalen. Veel mensen in dorpen hebben hún verhaal bij hún kerk. Deze emotie – al dan niet religieus bepaald – maakt de kerken bijzondere en onmisbare elementen van de Friese cultuurhistorie.

1.5. De opgave

Door ontkerkelijking, vergrijzing en bevolkingskrimp op het platteland, neemt de spankracht voor de instandhouding en het draagvlak voor het religieus gebruik van kerkgebouwen sinds jaren af. Dit proces wordt versterkt door fusies op lokaal niveau binnen de Protestantse Kerk Nederland (PKN). Steeds meer kerken komen leeg te staan, krijgen een andere functie of dreigen ten prooi te vallen aan de slopershamer. Dat geldt niet alleen voor de kerken die horen bij de Protestantse Kerk in Nederland. Ook bijvoorbeeld Rooms-Katholieke kerken en gebouwen die horen bij de Doopsgezinde Kerk komen in een rap tempo leeg te staan.

In de gemeente Súdwest-Fryslân (met 160 kerken) is in 2018 een update van het eerdergenoemde onderzoek 'Tink om'e Tsjerken 'gehouden. Hieruit blijkt dat ruim 20 % van de kerkeigenaren aangeeft te verwachten dat binnen vijf jaar er geen kerkdiensten meer zullen worden gehouden en dat de financiën ook binnen die termijn niet meer toereikend zullen zijn. Daarnaast is geconstateerd dat de frequentie van kerkdiensten in 50% van alle kerken één keer per maand of nog minder is.

Een andere conclusie was dat de problematiek aan het verschuiven is naar de wat grotere dorpskerk in de wat grotere dorpen. Door de demografische vergrijzing is het steeds moeilijker om leden, vrijwilligers, medewerkers en bestuurders te vinden. Dat heeft ook grote gevolgen voor het beheer van de begraafplaatsen: verschillende gemeenten geven aan dat er geen vrijwilligers meer te vinden zijn om de begraafplaatsen te beheren en te onderhouden. Een aantal Friese gemeenten zijn bezig met het ontwikkelen van een kerkenvisie of hebben deze inmiddels vastgesteld. Als stichting proberen we in vroegtijdig stadium aan te sluiten bij deze visievorming op de kerken en adviseren burgerlijke gemeenten graag over de diverse mogelijkheden bij vragen over herbestemming.

We hebben inmiddels meer dan vijftig jaar ervaring op het gebied van herbestemmen en kunnen in vroegtijdig stadium mee denken en adviseren over de beschikbare opties, zonder daarbij direct te koersen op een overname door de stichting zelf. Een gebleken voordeel hierbij voor de gemeenten is onze provinciale blik en kennis in relatie tot de lokale overwegingen.

◀ Swichum.

1.6. Betrokkenheid donateurs en anderen

De Stichting Âlde Fryske Tsjerken kan niet zonder donateurs. In 2021 bestond de stichting Âlde Fryske Tsjerken vijftig jaar en waren er ongeveer 4.200 donateurs verbonden aan de stichting. In het jubileumjaar is de hoeveelheid donateurs fors gestegen. Donateurs zijn belangrijk vanwege hun financiële bijdrage, maar nog meer vanwege het draagvlak dat zij vertegenwoordigen. Dat onze stichting zo breed gesteund wordt zegt veel over het belang dat mensen hechten aan het kerkelijke erfgoed en aan de rol die onze Stichting daarin speelt.

1.7. Samenwerking erfgoedinstellingen

Onze stichting werkt samen met verschillende erfgoedinstellingen, op verscheidene niveaus. We delen ons pand aan de Emmakade met het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân, Monumentenadvies Fryslân, Monumentenzorg en de Stichting Beheer Kerkelijke Gebouwen. Daarnaast zijn we actief in het Fryske Monuminte Organisaasjes. Met Organum Frisicum is er een warme relatie om het levend houden van de orgels in onze kerken te waarborgen. Daarnaast is er contact met onze ‘zuster stichtingen’ in Groningen, Drenthe, Gelderland, Zeeland en Noord-Holland. Samen met de provincie wordt onderzocht hoe erfgoedinstellingen bij specifieke projecten nauw kunnen samenwerken. Onze stichting werkt daar van harte aan mee.

De stichting staat ook open voor samenwerking met organisaties die een focus hebben op het ‘groen’ in onze provincie, zoals Landschapsbeheer Friesland en It Fryske Gea. Mogelijkheden tot samenwerking worden in de komende jaren verder onderzocht.

◀ De kleine of Mariaklok in de kerktoren van Bears 1870-1890.

2 BELEID 2021-2024

De belangrijkste taak van onze stichting is instandhouding van de kerken die aan ons bezit zijn toevertrouwd, daarom is de continuïteit van de stichting kaderstellend. We gaan door met het overnemen van kerken. Na jaren van investeren in onderhoud en restauraties kunnen we met tevredenheid zeggen dat onze gebouwen er goed bij staan. We werken aan het nog beter greep krijgen op de jaarlijkse onderhoudsplanning en onderhoudslast. In de komende beleidsperiode komt er extra aandacht voor ons orgelbezit. We werken hierbij nauw samen met Organum Frisicum. We doen daarbij niet aan acquisitie, maar zorgen wel dat het werk van onze stichting bekend is bij kerkeigenaren. Om de overnamesommen te bepalen is een rekenmodel ontwikkeld en geïntroduceerd. Het thema duurzaamheid wordt opgepakt, waar mogelijk in samenwerking met andere partijen. Er komt extra aandacht voor het vaker openstellen van kerken. We willen er naartoe dat veel van onze kerken verschillende dagdelen per week open zijn. We gaan ook actiever zoeken naar nevenbestemmingen voor kerkgebouwen die ons eigendom zijn.

2.1. Instandhouding

De belangrijkste taak van de Stichting Âlde Fryske Tsjerken is het instandhouden van het kerkelijk bezit dat aan ons is toevertrouwd. De 54 kerken, twee klokkenstoelen en zeven begraafplaatsen in ons bezit, staan er goed bij.

De stichting heeft voor alle kerkgebouwen en klokkenstoelen een Product Instandhoudingsplan (PIP) met een bijbehorende begroting. Het reguliere (sobere en doelmatige) onderhoud wordt betaald uit de Rijkssubsidie (SIM, 60 %), aangevuld met bijdragen van cultuurfondsen en (waar nodig) eigen middelen. Voor SIM-overstijgende werkzaamheden (restauraties) wordt een beroep gedaan op de provinciale stimuleringsregeling monumenten, aangevuld met bijdragen van cultuurfondsen en eigen middelen. Over het algemeen lukt het goed om de benodigde financiën voor geplande restauraties conform het PIP bij elkaar te krijgen.

De stichting werkt met een meerjarenplanning voor onderhoud en restauratie en daarbij horende financiële meerjarenbegroting. Deze planning wordt in de komende jaren aangescherpt, mede met gebruik van nieuwe software (O-Prognose, een beheersysteem). Dit moet ertoe leiden dat de stichting te allen tijde overzicht heeft op werkzaamheden en kosten. Invoering van dit systeem versterkt de bedrijfsvoering van de organisatie. Achterstallig onderhoud wordt vermeden door planmatig te werken. We willen dat onze

◀ Uit het prentenkabinet Fries Museum Leeuwarden.

kerken er altijd in goede staat bij staan. Ook omdat we denken dat dit de bruikbaarheid van onze kerken dient en de meest doelmatige wijze van aanwending van middelen is.

2.2. Orgels

In bijna alle kerken van de stichting staan orgels. Dit is een belangrijk - veelal monumentaal - bezit. De stichting restaureert geregeld orgels, op voorwaarde dat deze instrumenten ook daadwerkelijk worden gebruikt. In de vorige beleidsperiode zijn onder meer de orgels van Britsum en Jorwert gerestaureerd. In de komende beleidsperiode wordt de onderhouds- en restauratiebehoefte van al onze orgels geïnventariseerd en waar mogelijk ingepland. Het is nu al duidelijk dat in ieder geval het orgel van Baaium voor restauratie in aanmerking komt.

Naast de zorg voor het onderhoud van de orgels, voelen we ons mede verantwoordelijk voor de realisatie van de ambities van de Stichting Organum Frisicum om meer belangstelling (ook bij jongeren) te wekken voor de orgels en het bespelen daarvan.

2.3. Verwerving van kerken

De stichting is opgericht om beeldbepalende Friese kerken over te nemen. Hierbij worden een aantal voorwaarden gesteld aan de over te nemen kerk, zodat ook de stichting haar eigen continuïteitsdoelstelling kan halen. Ook in de komende beleidsperiode zal dit worden gedaan. Het initiatief voor het aangaan van een gesprek over mogelijke overname, ligt in principe bij de kerkeigenaar, in veel gevallen een kerkelijke gemeente. De stichting is niet actief op zoek naar kerken maar is altijd wel op zoek naar nieuwe vormen om zichzelf bekender te maken bij kerkeigenaren.

Onze stichting stelt zich daarbij op als 'vangnet'. Als eigenaars zelf geen oplossing zien én het dorp kan of wil de verantwoordelijkheid niet dragen, dan kan onze stichting de kerk overnemen.

Overname hangt samen met de aanwezige financiën. Dit vraagt om een goede doordenking, in overleg met eigenaren. Immers we willen zowel recht doen aan de doelstellingen van de stichting als ook aan de belangen van de kerkeigenaren.

De stichting stelt geen limiet aan het aantal kerken dat overgenomen kan worden. Ook worden er geen lijsten gemaakt met kerken die wél of niet in aanmerking komen voor overname. Over iedere kerk die bij de stichting aanklopt zal individueel worden beslist. Van belang daarbij is de cultuurhistorische waarde van het gebouw, de instandhoudingsbijdrage van de kerkeigenaar zodat onze stichting de jaarlast van de kerk net als alle andere kerken in haar bezit tientallen jaren kan dragen.

De stichting heeft begin 2020 de uitgangspunten voor overnamebeleid uitvoerig besproken in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur. De uitkomsten van deze besprekingen zijn vastgelegd in het stuk 'Kerken overnemen – een heilige plicht?'.

◀ Hantumhuizen.

De stichting stelt zich ook op als adviseur voor kerkbesturen met 50 jaar ervaring op het gebied van advisering en begeleiding van kerkelijke gemeenschappen bij het zoeken naar nieuwe functies voor vrijkomende kerkgebouwen. Deze kennis zullen we ook in de komende beleidsperiode met kerkgemeenschappen delen en op deze wijze hopen we met deskundig advies bij te dragen aan het nemen van het beste besluit voor de kerk in kwestie. Deze adviesfunctie wordt ook ingezet bij Friese gemeenten ter ondersteuning van hun plannen over de toekomst van kerken.

2.4. Duurzaamheid

Duurzaamheid is een belangrijk thema in Nederland. Onze kerken zijn aan de ene kant per definitie duurzaam. Ze staan er in de meeste gevallen al vele honderden jaren. Tegelijkertijd vraagt deze tijd om energiebesparende maatregelen. Onze monumenten vragen daarbij om zorg op maat. De monumentale status van de kerken moet ons inziens gekoesterd worden. In de komende beleidsperiode gaat de stichting op zoek naar andere duurzaamheidsmaatregelen die passend én effectief zijn in onze kerken. De ambitie is hoog, maar de verwachtingen zijn reëel. Zowel de aard van het gebouw als het (niet-frequente) gebruik zorgen ervoor dat energiebesparende maatregelen moeilijk of slechts met een zeer lange terugverdientijd te realiseren zijn. Waar mogelijk wordt bij dit onderwerp samengewerkt met erfgoedstichtingen die voor eenzelfde uitdaging staan, zoals de Stichting Oude Groninger Kerken.

2.5. Levende stenen

De stichting wil kerken niet alleen overnemen en behouden, maar ook een nieuwe bestemming geven. We vinden het van het grootste belang dat kerken gebruikt blijven worden. We willen de oude stenen levend houden. ‘Libbene Stiennen’ noemen we dat.

Bijna iedere kerk heeft een plaatselijke commissie bestaande uit vrijwilligers uit de dorpen en steden. Zij organiseren onder meer culturele activiteiten, verhuren de kerk voor rouw- en trouwdiensten en andere bijeenkomsten, en soms ook voor zondagse erediensten. Deze commissies worden ondersteund door een impresario/verhuurcoördinator, in dienst van de stichting.

De impresario/verhuurcoördinator ondersteunt de vrijwilligers van de plaatselijke commissies bij het invullen van een aantrekkelijk programma dat leven in de kerkgebouwen brengt. Ook neemt de betreffende medewerker de functie waar van coördinator verhuur van kerken voor de langere termijn, in samenwerking met de directeur.

De komende jaren willen we de culturele activiteiten in de kerken als extra podia steviger verankeren in het cultureel aanbod van Friesland en hierin optrekken met professionele

◀ Boekenmarkt in Westhem.

partijen zoals Stadsschouwburg De Harmonie, De Lawei en andere organisaties die een kwalitatief hoogwaardig cultureel aanbod organiseren in Friesland.

Daarbij zal onderzocht worden welke kerken zich het beste lenen voor welke specifieke activiteiten. Gedacht wordt aan het thematiseren van de kerken naar gelegenheden waar lezingen kunnen worden gehouden, kunst kan worden getoond, koren bijeen kunnen komen.

De voortvarende inzet van de impresario heeft er ook toe geleid dat het enthousiasme in de plaatselijke commissies om activiteiten te organiseren, aantoonbaar toeneemt. Een neveneffect daarbij is dat de vrijwilligers met steeds meer vragen komen (inzake programma-aanbod, contracten, gageverklaringen en overige fiscale aspecten, verzekeringen en PR).

2.6. Vaker open

We vinden het belangrijk dat de deuren van onze kerken open zijn. Veel mensen vinden het fijn om 'zomaar' een kerk binnen te kunnen lopen. In de komende beleidsperiode onderzoeken we hoe méér kerken hun deuren vaker kunnen openen. Verschillende van onze kerken hebben hier al positieve ervaringen mee opgedaan.

2.7. Verhuur van kerken

De 'markt' voor concerten, exposities en tentoonstellingen in Fryslân is niet eindeloos groot. Dat geldt ook voor het gebruik van de kerk als trouwlocatie. Mede daarom worden niet al onze kerken intensief gebruikt. In kerken waar minder gebeurt, wordt geprobeerd om bijvoorbeeld een vaste huurder voor de kerk te vinden. Dit gebeurt al in enkele van onze kerken, maar wordt in de komende beleidsperiode verder geïntensiveerd. Dit zorgt voor voorspelbare opbrengsten uit verhuur. Indien nodig worden (kleine) aanpassingen aan de kerk gedaan om de verhuurbaarheid te vergroten. Op dit moment worden de kerken van Allingawier, Bears, Britsum, Hegebeintum, Jorwert, Raard, Sint Jacobiparochie en Ter Idzard permanent verhuurd. In de komende beleidsperiode wordt gekeken welke bestaande dan wel nieuwe kerken voor tijdelijke of vaste verhuur in aanmerking komen.

2.8. Her- en nevenbestemming

Een stap verder dan gebruik of verhuur is her- of nevenbestemming van de kerk. De meeste van onze kerken zijn niet geschikt voor herbestemming als bijvoorbeeld woonhuis, restaurant of hotel. Dit heeft alles te maken met de rijksmonumentale status van het gebouw én met het feit dat de meeste van onze kerken worden omringd door een kerkhof. Daarbij maken we als stichting juist graag gebruik van karakteristieken van de kerk zoals deze was voor overname en onderzoeken we hoe de kerk zonder onnodige ingrepen, door de 'mienskip' weer volop gebruikt kan worden. Wel zal in de komende

◀ Hijum.

periode actiever worden gezocht naar nevenbestemmingen als dorpshuis, ontmoetingscentrum, Bêd en Brochje of een andere bestemming. Het project 'Tsjemping', waarbij pelgrims in onze kerken slapen, wordt doorgezet en geïntensiveerd. De stichting staat open voor creatieve manieren om de kerken te gebruiken daar waar het bijdraagt aan de doelen van de stichting.

2.9. Educatie

De stichting vindt het van belang dat kinderen en jongeren in aanraking komen met kerken. Dat is voor veel jeugd niet meer vanzelfsprekend: ouders nemen hun kinderen niet meer vanzelfsprekend mee naar de kerk, zoals dat zo'n 50 jaar geleden nog wel meer het geval was. De automatische band tussen kind en kerk is daarmee verdwenen.

In de komende beleidsperiode worden plannen ontwikkeld om, mogelijk in samenwerking met andere organisaties, educatie op het gebied van kerken en historisch erfgoed op te pakken. Daarvoor wordt nieuw materiaal ontwikkeld. We willen er naartoe groeien dat ieder jaar honderden kinderen een kijkje nemen in de kerk in hun buurt, om zo vertrouwd te raken met het erfgoed en de waarde ervan te leren (her)kennen. Dat doen we in samenwerking met de provincie Fryslân, kennisinstellingen, het Catharijneconvent en andere erfgoedpartners.

2.10. Toerisme

Toerisme en historisch erfgoed hebben alles met elkaar te maken. Immers, veel mensen komen niet alleen naar Fryslân voor het landschap en het water, maar ook voor de prachtige kerkgebouwen die overal in de provincie staan. De Stichting Âlde Fryske Tsjerken nodigt toeristen van harte uit om de kerken te komen bezoeken. Daarom zijn onze kerken óf open, of is er op loopafstand een sleutel te halen. Ook doen we iedere zomer ruimhartig mee aan Tsjerkepaad, een initiatief dat 40.000 mensen de kerk in trekt in de zomerperiode.

In de komende beleidsperiode werkt de stichting samen met Merk Fryslân, de Stichting Oude Groninger Kerken en de Provincie Fryslân aan het beter positioneren van het kerkelijke erfgoed in onze provincie als aantrekkingskracht voor de kwaliteitstoerist. Daarbij wordt zoveel mogelijk samenwerking gezocht met partners die hier ook oog voor hebben. De gedachte daarbij is dat onze stichting met haar prachtige bezit een krachtige bijdrage kan leveren aan het vermarkten van (delen van) Fryslân als aantrekkelijke plaats voor toeristen die geïnteresseerd zijn in historisch erfgoed.

2.11. POM-status

Onze stichting is in 2016 door de Minister van Onderwijs Cultuur en Wetenschap aangewezen als Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud (POM). Deze status

◀ Prentenkabinet Fries Museum Leeuwarden.

betekent onder meer dat de stichting voorrang krijgt bij de toekenning van rijkssubsidie. Wij zien dit als een verdienste voor de professionele aanpak in voorgaande jaren én als stimulans om al onze werkzaamheden iedere dag te verbeteren.

2.12 ANBI-status

De Stichting Âlde Fryske Tsjerken is aangewezen als ANBI (algemeen nut beogende instelling). Als ANBI zijn wij vrijgesteld van het betalen van schenk- en erfbelasting.

2.12 Governance

Wij nemen de Governance Code Cultuur als uitgangspunt. De Governance Code Cultuur biedt een normatief kader voor goed bestuur en toezicht in culturele organisaties.

◀ Op de toren van Wier.

3 DRAAGVLAK IN DE (FRIESE) SAMENLEVING

De stichting verheugt zich in een breed draagvlak onder de Friese bevolking. Vrijwilligers zijn van onschatbare waarde. In de komende beleidsperiode worden zij intensiever begeleid. Ook donateurs zijn van groot belang. We blijven werken aan deze particuliere steun, ook in nieuwe vormen. Daarbij is structureel aandacht voor de mogelijkheden tot nalaten. De stichting streeft naar een goed en open contact met de provincie op ambtelijk en politiek niveau. We zoeken de vermogensfondsen actief op en richting de fondsen die ons steunen blijven we actief verantwoorden. Steun van de fondsen voor ons onderhoudswerk blijft de komende beleidsperiode essentieel.

3.1. Draagvlak

Voor de stichting is draagvlak onder de (Friese) samenleving van groot belang. Wij kunnen op dat draagvlak rekenen. In en buiten de provincie staat onze stichting bekend als een goede en betrouwbare organisatie, die een belangrijke rol heeft in het Friese erfgoed. Dit draagvlak uit zich in bijna 4.200 donateurs, die vaak meer dan de minimale lidmaatschapsbijdrage aan de stichting overmaken. Een deel van deze donateurs bezoekt trouw onze excursies en bijeenkomsten. Ongeveer 1 op de 3 donateurs woont overigens niet in onze provincie. Ook buiten onze provincie wordt ingezien dat Fryslân rijk is aan veel bijzondere kerken.

3.2. Vrijwilligers

Het draagvlak vertaalt zich ook in het aantal vrijwilligers dat actief is voor de stichting. Dat zijn er door de hele provincie ongeveer 300. Verreweg de meeste vrijwilligers zijn actief in de plaatselijke commissies van onze 54 kerken. Soms zijn het kleine commissies (2 of 3 leden), soms zijn het hele organisaties geworden. Naast al deze vrijwilligers verheugt de stichting zich ook met de bijdrage van verschillende mensen die onbezoldigd meewerken op ons kantoor aan de Emmakade 59 te Leeuwarden.

De stichting wil dit brede draagvlak in de komende beleidsperiode koesteren. Er wordt alles aan gedaan om donateurs en vrijwilligers betrokken te houden bij het werk van de stichting. Voor de vrijwilligers is daarbij een grote rol weggelegd voor de impresario, die dagelijks rechtstreeks contact houdt met een groot aantal vrijwilligers bij de plaatselijke

◀ Katlijk.

commissies. Ook het secretariaat, de bouwkundige, directie en bestuur houden geregeld contact met vrijwilligers.

Naast het 'gewone' dagelijkse contact gaat de impresario in de komende beleidsperiode ook intensief meedenken met plaatselijke commissies die kampen met te weinig vrijwilligers. Zoals bij veel organisaties vergrijst ook ons vrijwilligersbestand. De Commissies die behoefte hebben aan nieuwe ideeën om activiteiten te organiseren of vrijwilligers te werven, bieden we ondersteuning aan. Dit doen we zowel door de plaatselijke commissies een-op-een te begeleiden als door groepssessies aan te bieden, waarbij de leden van de PC's ook van elkaar kunnen leren.

3.3. Donateurs en giftgevers

Donateurs zijn en blijven een belangrijke steunpilaar onder het werk van de Stichting Âlde Fryske Tsjerken. De donateurs zorgen samen voor een stabiele inkomstenbron, die het mede mogelijk maakt om het werk van de stichting door te zetten. De betrokkenheid van zoveel donateurs zorgt er ook voor dat belangrijke *stakeholders* als de provincie Fryslân en de vermogensfondsen ervan overtuigd zijn en blijven dat de stichting een belangrijke partner is om te steunen.

In de afgelopen beleidsperiode is het aantal donateurs gestegen, vooral door de activiteiten in het kader van ons jubileumjaar. Onze stichting kent relatief veel oudere gevers. De komende jaren heeft de stichting de ambitie om de huidige donateurs verbonden te houden en nieuwe donateurs te werven door middel van gerichte acties.

In de komende beleidsperiode wordt onderzocht of er naast het donateurschap nieuwe fondsenwervende modellen gevonden kunnen worden om mensen financieel betrokken te krijgen bij de stichting. Daarbij kan gedacht worden aan het vragen om losse giften, geven via de website, geven langs diverse digitale betaalmogelijkheden of via crowdfunding-acties. Dit geeft mensen de mogelijkheid om wel bij te dragen aan het Friese erfgoed, maar niet 'vast zitten' aan een donateurschap.

Door op deze manier het draagvlak onder de (Friese) bevolking te verbreden, hoopt de stichting op intensiever contact met meer giftgevers.

3.4. Schenkingen, legaten en donaties

Schenkingen, legaten en donaties vormen al jaren een onmisbare bron van inkomsten voor de stichting. De stichting is dankbaar voor alle bedragen die in de afgelopen jaren op deze manier zijn ontvangen. In de komende beleidsperiode blijft de stichting op alle mogelijke manieren communiceren dat het mogelijk is om de stichting op te nemen in het testament.

◀ Swichum.

3.5 Overheden en fondsen

De stichting heeft goede contacten met de provinciale overheid, zowel bij de betrokken ambtenaren als bij de verantwoordelijke politici. Dankzij steun van de Friese politiek steeg de jaarlijkse bijdrage van de provincie in de vorige beleidsperiode structureel. In de komende beleidsperiode streeft de stichting naar een continuëring van het goede contact op ambtelijk- en politiek niveau. Gesprekken vinden zowel op bestuurs- als directieniveau plaats, in georganiseerde bijeenkomsten en op ad hoc basis.

Vermogensfondsen zijn voor de stichting belangrijke partners bij het realiseren van de doelstelling. De stichting heeft een warme band met een groot aantal fondsen. Een aantal (Friese) fondsen draagt meerjarig bij aan het groot onderhoud van onze kerken in zogenoemde 'clusters'. Daardoor kan dit onderhoud plaatsvinden zonder dat dit ten koste gaat van de vermogenspositie van de stichting.

In de komende beleidsperiode continueert de stichting de financiële verantwoording naar deze fondsen. We willen ze actiever op de hoogte houden van het onderhoudswerk dat aan onze kerken wordt gedaan. Ook bereiden we nieuwe 'clusters' van onderhoudswerkzaamheden voor, waarin we opnieuw om steun van deze fondsen gaan vragen. Dit speelt met name vanaf het jaar 2022, wanneer het grootste cluster kerken (26 kerken) een nieuwe onderhoudsperiode van zes jaar ingaat.

Naast de ons vertrouwde fondsen zullen we ook actief op zoek gaan naar nieuwe partijen die ons wellicht vanuit andere perspectieven steunen en daarmee bijdragen aan onze doelen.

◀ St. Annaparochie.

4 COMMUNICATIE

De tweede statutaire doelstelling van de stichting is het wekken van publieke belangstelling voor kerken. Daarvoor is communicatie van het grootste belang. Ons magazine Âlde Fryske Tsjerken wordt in de komende beleidsperiode inhoudelijk en vormtechnisch geëvalueerd en aangepakt. Ook komt er een nieuwe website. De UIT-agenda wordt gemoderniseerd. Excursies en donateursbijeenkomsten worden onverminderd doorgezet. Dit wordt erg gewaardeerd. We gaan kijken naar nieuwe digitale manieren om het werk van de stichting onder de aandacht te brengen. Er komt meer aandacht voor educatie en het betrekken van kinderen en jongeren bij ons werk. Daarnaast werken we plannen uit om de rol die onze kerken kunnen spelen in het toeristisch aanbod van Fryslân te vergroten. Voor beide onderwerpen worden samenwerkingspartners gezocht.

4.1. Promotie en publiciteit

Communicatie is een belangrijk onderdeel in het werk van de Stichting Âlde Fryske Tsjerken. Niet alleen voor de naamsbekendheid van de organisatie, maar juist ook voor onze doelstelling: het gebruik van de kerken. Zonder een juiste communicatie is het te weinig bekend hoe mooi ons bezit is en hoeveel er in de kerken wordt georganiseerd.

Voor de stichting zijn het semi-wetenschappelijke magazine Âlde Fryske Tsjerken (twee keer per jaar), de website, social media (Facebook en Twitter) en de UIT-agenda's de belangrijkste bronnen van communicatie met de (brede) achterban.

Sinds eind 2020 gebruiken we ook Instagram en Linkedin om nieuw publiek te bereiken.

4.2. Magazine

Het magazine wordt gedrukt in een oplage van 4.700 exemplaren, waarvan er ongeveer 4.200 naar donateurs gaan. De overige bladen worden opgevraagd, verkocht of uitgedeeld. Er bestaat veel waardering voor het werk van de (vrijwillige) redactiecommissie. Ons magazine staat bekend als een blad van hoge kwaliteit en als verzamelstaat van kennis over kerken.

In de komende beleidsperiode worden zowel de lay-out (opmaak) als de inhoud van het blad opnieuw geëvalueerd. Ook wordt er gekeken of de rubriek Stichtingsnieuws (nu een katern van het blad) op een meer integrale manier in het magazine kan worden

◀ Swichum.

opgenomen. Dit gebeurt in nauw overleg met onze redactiecommissie, die geheel belangeloos zich sterk inzet voor het magazine.

4.3. Communicatieplan

In 2021 wordt een communicatie- en strategieplan gemaakt.

4.4. Website

De website www.aldefrysketsjerken.nl wordt dagelijks bijgehouden. Zo blijft de site qua nieuws actueel, en is ook de informatie in onze agenda actueel en zo compleet mogelijk. De agenda wordt grotendeels gevuld door de vrijwilligers van onze plaatselijke commissies, die in onze website een goed middel zien om de activiteiten in hun kerk onder de aandacht te brengen.

Op de website is ook veel informatie te vinden over de kerken in Fryslân. Daarbij gaat het zowel om kerken die bij de stichting in beheer zijn als om andere, beeldbepalende kerken in Fryslân. Deze 'databank' wordt steeds uitgebreider.

In de komende beleidsperiode wordt gewerkt aan een vernieuwde website, die meer mogelijkheden biedt op bijvoorbeeld het gebied van film en fotografie en een betere doorzoekbaarheid heeft. Ook willen we op de nieuwe website de 54 kerken een meer prominente plaats geven.

4.5. Social media

Social media zijn niet meer weg te denken uit het communicatie-landschap. De stichting maakt hier waar mogelijk gebruik van. Daarbij wordt met name gekozen voor Facebook. Daarnaast is de stichting ook aanwezig op Twitter. Social media gelden onder meer als 'buitenboordmotoren' van de website. Door actief te zijn op social media, bezoeken meer mensen de site. In de komende beleidsperiode wordt het social mediabeleid tegen het licht gehouden, om te beoordelen in welke media in de nabije toekomst meer of minder energie wordt gestoken.

Met het toevoegen van Instagram en Linkedin als communicatiekanalen, hopen we nieuwe doelgroepen te bereiken die we ook met andersoortige nieuwswaardigheden zullen informeren.

4.6. UIT-agenda

Twee keer per jaar verschijnt de UIT-agenda bij ons magazine. In deze agenda staan alle activiteiten in onze kerken voor het komende half jaar. De UIT-agenda wordt breed verspreid in Fryslân en wordt goed gewaardeerd. In de komende periode wordt de

◀ Stalen klokkenstoel.

agenda geëvalueerd. Belangrijke vragen zijn daarbij of een papieren agenda nog waarde heeft. Als deze vraag met 'ja' wordt beantwoord, wordt ook gekeken naar de frequentie van de agenda. Mogelijk willen we deze agenda vaker per jaar uitbrengen.

4.7. Excursies

Communicatie is op z'n allerbest bij het een-op-een contact met donateurs. Dat blijkt iedere keer weer bij de excursies (twee keer per jaar) en de Donateursbijeenkomst (minstens één keer per jaar) die de stichting organiseert. Dat zijn prachtige gelegenheden om kerken te laten zien, te spreken over de stichting en iets te horen en te voelen van de passie van onze donateurs.

In de komende beleidsperiode blijven we excursies en bijeenkomsten organiseren. Waar mogelijk organiseren we extra bijeenkomsten naar aanleiding van bijzonder onderhoudswerk of na afloop van restauraties. Proeven daarmee in Dedgum en Hegebeintum in de afgelopen jaren waren bijzonder succesvol. Het waren drukbezochte bijeenkomsten die door de bezoekers erg werden gewaardeerd.

De excursiecommissie heeft de wens om nieuwe doelgroepen meer nieuwsgierig te maken naar al het moois van onze kerken en zullen het aanbod aan uitstapjes hierop aanvullen.

4.8. Digitale toegankelijkheid

Kerken kunnen het beste beleefd worden door ze te bezoeken. Dat stimuleren we. We willen ook de kerken digitaal beter toegankelijk maken. We hebben daarvoor in de vorige beleidsperiode grote stappen gezet, door 360-graden foto's van onze kerken te publiceren op onze website en op Google-maps. Deze bijzondere foto's worden veel bekeken. Ook hebben we op de app Izi-travel van zes kerken verhalen gepubliceerd over de achtergrond en geschiedenis van de kerk.

In de komende beleidsperiode gaan we verder met het digitaal toegankelijk maken van onze kerken, onder meer met meer verhalen en beter filmmateriaal, maar ook door nieuwe samenwerkingen en innovaties te verkennen. En bijvoorbeeld te onderzoeken of de stichting een eigen app kan ontwikkelen waarmee informatie op eigentijdse wijze ontsloten kan worden.

Daarnaast willen we verder werken aan het digitaal toegankelijk maken van het rijke archief dat de stichting in bezit heeft over kerken in Fryslân. Met Museumfederatie Fryslân is hiervoor al een eerste aanzet gegeven. De stichting hoopt dat dit in de komende beleidsperiode een vervolg krijgt. Dit is wel afhankelijk van de vraag of er door onder meer de Provincie Fryslân extra middelen ter beschikking worden gesteld.

◀ Restauratie Wier,

5 ORGANISATIE

Gezien de toename van het aantal kerken zal de omvang van de organisatie in de komende periode licht groeien. Dat is noodzakelijk om al het werk te kunnen doen. Samenwerking met andere erfgoedorganisaties wordt in de komende beleidsperiode geïntensiveerd.

5.1. Het bestuur

De stichting wordt geleid door een Dagelijks Bestuur en een Algemeen Bestuur. Het Dagelijks bestuur, bestaande uit vijf personen, komt maandelijks bij elkaar. Het Algemeen Bestuur, dat bestaat uit 14 personen (inclusief de leden van het Dagelijks Bestuur), komt minimaal twee keer per jaar bij elkaar. In het Bestuur zitten mensen met verschillende expertises op het gebied van erfgoed. Zij worden geregeld gevraagd om op basis van hun deskundigheid een inhoudelijke bijdrage te leveren aan het werk van de stichting. Dat gebeurde in de afgelopen beleidsperiode bijvoorbeeld op het gebied van grafkelders, orgels en kennis van de cultuurhistorische waarde van de kerken.

5.2. Samenwerking

Als erfgoedorganisatie staat de stichting niet alleen in Fryslân, laat staan in Nederland. We werken daarom graag samen met andere organisaties die zich ook bekommeren om het Nederlands erfgoed, in de brede zin van het woord.

We werken, zoals eerder vermeld, in Fryslân samen met de organisaties die deel uitmaken van het Platform Friese Monumentenzorg. In dit platform houden we elkaar op de hoogte van ontwikkelingen binnen het Friese erfgoed en zoeken we waar mogelijk de samenwerking op. Deze samenwerking is ook van groot belang voor de provincie Fryslân, die met het Platform één aanspreekpunt heeft voor zaken die zij met de erfgoedorganisaties willen delen.

In 2019 is een pilot gestart, mede gedragen door de Provincie, om te onderzoeken hoe erfgoedinstellingen bij concrete opgaves nog nauwer kunnen samenwerken. De pilot heeft het dorp Hegebeintum als voorbeeld. Onze stichting werkt daar intensief aan mee.

Met de kerkenstichtingen in Groningen, Drenthe (Drents Landschap), Gelderland, Zeeland en Noord-Holland is regelmatig contact. Het meest intensief zijn de contacten met de Groninger stichting, waarmee goede contacten zijn. In de komende beleidsperiode zal de

◀ Schilderwerk entree Wier.

stichting zich blijven inzetten om samen te werken op die plekken waar dat meerwaarde biedt voor alle partijen.

5.3. Bureau van de stichting

Het werk van de Stichting Âlde Fryske Tsjerken wordt voor een belangrijk deel gedragen door betrokken medewerkers in loondienst ondersteund door vrijwilligers. Zij werken merendeels actief op het kantoor aan de Emmakade. De medewerkers voelen zich er verantwoordelijk voor om het werk in goede banen te leiden. Het bureau bestaat in 2021 uit in totaal 4,4 fte. Het bestaat naast de directeur uit een impresario, een bouwkundige, een controller, een bureaumanager, administratieve- en secretariaatmedewerkers.

Op het kantoor werken tevens parttime kantoorvrijwilligers. De formatie op het bureau is krap ten opzichte van de opdracht. De hoeveelheid werk en verantwoordelijkheid die ons rijke bezit aan kerken, begraafplaatsen en klokkenstoelen met zich meebrengt, rechtvaardigt een groter aantal medewerkers. In de komende beleidsperiode voorzien we een kleine groei van het aantal betaalde medewerkers, in overeenstemming met de groei in het aantal kerken van de afgelopen jaren. Ook willen we investeren in een medewerker met als aandachtsgebied educatie en toerisme. We gaan eraan werken om de nodige middelen hiervoor te genereren uit incidentele middelen van de Provincie, donateurs, giftgevers en specifieke projectsubsidies voor projecten op het gebied van educatie. We willen dit gaan doen op basis van experimenten.

◀ Interieur Wier.

Bestuur en directie van de stichting Âlde Fryske Tsjerken

Het Dagelijks Bestuur bestaat uit de volgende leden:

drs. J. Kersbergen, voorzitter
drs. J.-M. Postma, vicevoorzitter
drs. ir. J.C. Lens, penningmeester
ing. M.W.S. Weerd, secretaris
mr. E.L. Veerman, lid

Het Algemeen Bestuur bestaat uit het DB en de volgende leden:

drs. H. ten Hoeve
mr. J.C.F. Broekhuizen
H. de Groot
T. van Popta
prof. dr. S. de Blaauw
mr. P. van Schravendijk
ir. R.W. Wielinga
M. Zwartelé
mr. M. Geertsema

De directie wordt gevormd door directeur:

H. Simons BA

Boksum. ►

6 KWALITEITSZORG

Kwaliteit van het werk is van het grootste belang, voor de instandhouding van onze kerken én voor het behoud van onze officiële status als 'Professionele Organisatie voor Momumentenbehoud' (POM). In de komende periode wordt het gebouwenbeheerssysteem geoptimaliseerd en wordt het Organisatiehandboek compleet gemaakt. Ook is er meer aandacht voor scholing van medewerkers.

6.1. Kwaliteitszorg

De stichting doet belangrijk werk met een klein aantal mensen, en is aangewezen door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) als Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud. Deze status stelt hoge eisen aan de kwaliteit van het werk dat geleverd wordt.

6.2. Scholing medewerkers

De stichting heeft een scholingsbudget voor medewerkers en stimuleert het personeel ook om daar gebruik van te maken. Door te blijven leren kan de kwaliteit van het werk verder verbeteren.

6.3. Organisatiehandboek

De stichting heeft een uitgebreid Organisatiehandboek. In dit handboek staat een groot deel van de processen beschreven, onder meer op het gebied van kerkovernames en het onderhoud van onze gebouwen. In de komende beleidsperiode wordt dit Organisatiehandboek verder aangevuld en bijgehouden. Het handboek is een 'levend document' en zal continue worden geactualiseerd en geëvalueerd.

6.4. Gebouwenbeheerssysteem

In de afgelopen beleidsperiode is een Gebouwenbeheersysteem (O-prognose) aangeschaft en ingericht. Dit systeem geeft de stichting het overzicht over de staat van de kerken én de huidige en toekomstige onderhoudsvraag. Door invoering van dit systeem krijgt de stichting nog beter inzicht in de werkzaamheden en bedragen die in de komende jaren nodig zijn om onze kerken sober en doelmatig te onderhouden. In de komende beleidsperiode zal dit systeem verder worden gevuld met extra informatie, waardoor het systeem een steeds accurater inzicht gaat geven in de staat van de gebouwen.

◀ Swichum.

7 FINANCIËN

Financiële rapportage SAFT begroting 2021 –2024

(bedragen x €)

	2020 jaarrekening	2021 begroting	2022 begroting	2023 begroting	2024 begroting
Baten					
Baten voor exploitatie bureau SAFT					
Baten uit eigen fondsenwerving					
Donaties	108.353	105.000	108.000	110.000	113.000
Nalatenschappen en legaten	479.921	–	–	–	–
Giften	29.795	100.000	100.000	100.000	100.000
Diverse baten	639	5.000	12.063	19.302	26.722
totaal Baten Eigen fondsenwerving	618.708	210.000	220.063	229.302	239.722
Inkomsten Eigen bezit					
Diverse baten PC's	109.292	180.000	180.000	192.500	203.000
Grafrechten	21.949	10.000	10.000	10.000	10.000
totaal Inkomsten Eigen bezit	131.241	190.000	190.000	202.500	213.000
Budgetsubsidie Provincie Fryslân	276.100	282.500	282.500	282.500	282.500
Overige baten	47.610	48.845	30.877	26.624	23.596
Totaal Baten voor exploitatie bureau SAFT	**1.073.659**	**731.345**	**723.440**	**740.926**	**758.818**
Baten voor Instandhouding					
Dekking van derden voor projecten	502.552	800.000	820.000	840.500	861.513
Eigen bijdrage SAFTaan projecten	186.605	–	–	–	–
Giften met bestemming	268.544	50.000	50.000	50.000	50.000
Baten uit beleggingen	400.991	65.000	65.000	65.000	65.000
Totaal Baten voor Instandhouding	**1.358.691**	**915.000**	**935.000**	**955.500**	**976.513**
Totaal van de baten	2.432.351	1.646.345	1.658.440	1.696.426	1.735.330
Lasten					
Lasten voor exploitatie bureau SAFT					
Lasten instandhouding eigen rekening					
Exploitatiekosten eigen bezit	144.397	180.375	184.884	189.506	194.244
Onderhoud niet–subsidiabel	56.773	51.250	52.531	53.845	55.191
eigen bijdrage aan projectfinanciering	261.853	–	–	–	–
Totaal lasten instandhouding eigen rekening	463.023	231.625	237.416	243.351	249.435
Werving van baten	87.704	75.000	76.750	78.544	80.382
Beheer en administratie					
Personeelskosten	344.615	375.180	382.509	389.986	397.616
Kosten jubileum 2020	75.563	25.000	–	–	–
overige kosten	158.121	139.540	141.766	144.048	146.386
Totaal lasten beheer en administratie	578.298	539.720	524.275	534.034	544.002
Totaal Lasten voor exploitatie bureau SAFT	**1.129.025**	**846.345**	**838.440**	**855.929**	**873.819**
Lasten voor Instandhouding					
Subsidiabel onderhoud (SIM/BRIM)	470.183	500.000	512.500	525.313	538.445
Onderhoud overige projecten	218.975	300.000	307.500	315.188	323.067
Restauraties	–	–	–	–	–
Totaal lasten voor Instandhouding	**689.158**	**800.000**	**820.000**	**840.500**	**861.513**
Totaal van de lasten	1.818.181	1.646.345	1.658.441	1.696.429	1.735.333
Saldo van baten en lasten	**614.169**	**–**	**0**	**-0**	**0**
waarvan exploitatie bureau SAFT	–55.366	–115.000	–115.000	–115.000	–115.000
waarvan Instandhouding	669.533	115.000	115.000	115.000	115.000

Bovenstaand overzicht is gebaseerd op de begroting op kostensoorten en batensoorten, dit i.v.m. de noodzaak om tot een goede begrotingsbewaking te komen teneinde de budgettair neutrale exploitatie te realiseren.

Kortezwaag.

COLOFON

Redactie
Bestuur & directie van de Stichting Âlde Fryske Tsjerken.

Vormgeving

Bureau Stichting Âlde Fryske Tsjerken.

Eindredactie

Hester Simons BA

Fotografie

Frans Andringa, Jolanda Haven, Sjaak Verboom/Dagblad Trouw. Een deel van de fotorafen is onbekend.

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever openbaar worden gemaakt of verveelvoudigd, waaronder begrepen het reproduceren door middel van druk, fotokopie of in enige digitale, elektronische, optische of andere vorm.

Vragen of feedback?

Mail naar info@aldefrysketsjerken.nl of bereik ons via www.aldefrysketsjerken.nl

Leeuwarden, augustus 2021

Alde Fryske Tsjerken